

A drogprevenációs részlegekről

A szabadságvesztés és az előzetes le tartóztatás végrehajtási szabályairól szóló 18/2002. (XI. 30.) IM rendelettel módosított 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet (továbbiakban: **Rendelet**) lehetővé teszi az önként jelentkező elítéltek számára a kábítószer-fogyasztás és terjesztés megelőzésére, preventív részlegek szervezését.

A Rendelet szabályai alapján ezek a részlegek a börtönökben világszerte eredményesen alkalmazott ún. drogmentes részleg (Drug free unit; Drogferien Abteilung; Drogen Ferie Zone) elveit követik.

A feladatok meghatározása előtt indokolt néhány alapvető szemléleti problémára kitérni.

Miért van szükség a drogprevenációs részlegek létesítésére?

- A Nemzeti Drogstratégia a büntetés-végrehajtás számára feladatul szabja a keresletcsökkentést és preventiót. Ennek keretében különös figyelmet kell fordítani a fiatalokéakra (96/2000 /XII. 11./ OGY határozat).
- A kábítószer-probléma visszaszorításáról szóló nemzeti stratégiai program rövid- és középtávú céljának végrehajtásával kapcsolatos kormányzati feladatokat meghatározó 1036/2002. (IV. 12.) Korm. határozat 16 – 17. pontjai konkrét feladatokat határoznak meg a bv. számára:

16.) pont

„A Kormány fontosnak tartja, hogy a kábítószer-problémával küzdő fogvatartottak is megfelelő kezelésben, szabadulatsukat követően pedig utógondozásban, megfelelő minőségű reszocializációban és ellátásban részesüljenek. Ennek érdekében felkéri az igazságügy-minisztert, hogy tegye meg a szükséges intézkedéseket a megfelelő jogi szabályozás megvalósulására annak érdekében, hogy a büntetés-végrehajtási intézetekben kerüljön kialakításra speciális elvonó, továbbá terápiás részleg. Ezzel összefüggésben ki kell dolgozni és általános gyakorlattá kell tenni a büntetés-végrehajtási intézményben lévő, illetve az onnan szabaduló fogvatartottak számára megfelelő kezelési - és társadalmi beilleszkedésük elősegítése érdekében – reszocializációs, reintegrációs utógondozói programokat. Biztosítani kell a nem büntetés-végrehajtási intézetben (katonai büntetés-végrehajtási intézetben, rendőrségi fogdában, javítóintézetben fogvatartott kábítószer-használók, illetve a pártfogó felügyelet alatt álló kábítószer-használók) szakirányú ellátását, kezelését, illetve a speciális programokban való részvételi lehetőséget is.

A Kormány fontosnak tartja továbbá annak biztosítását is, hogy a gyógyult, illetve fenntartó kezelés alatt álló szabaduló fogvatartott szociális célprogram keretében részesüljön támogatásban, lakhatási feltételei megteremtése szempontjából.”

17.) pont

„A Kormány kiemelt fontosságúnak tartja a fiatalkorú bűnelkövető kábítószer-használók kezelését, reintegrációját. Ennek érdekében létre kell hozni

speciális programokat a fiatalok büntetés-végrehajtási intézeteiben, valamint a javítóintézetekben lévő, továbbá a pártfogó felügyelet alatt álló kábítószer-használók számára. Ennek érdekében szükséges a fiatalok pártfogó felügyeletét ellátó hivatásos pártfogók létszámfejlesztése és képzésük támogatása.”

- Minden drogkezelési rendszernek alapvető feltétele a teljes absztinencia a kezelés időtartama alatt. A tervezett kezelési rendszereket a dropprevenciós részlegekre kell építeni.
- Fontos büntetés-végrehajtási érdek fűződik ahhoz, hogy a börtönben minden rendelkezésre álló eszközzel megakadályozzuk a kábítószer bejutását, belső kereskedelmét és fogyasztását. Tudatában kell azonban lenni annak, hogy ez teljes mértékben nem sikerülhet, ezért ezen a területen elérhető részsikerek is jelentős szerepet kaphatnak a negatív tendenciák megállításában, illetve visszaszorításában.

Az egyik világszerte bevált módszer erre a drogmentes részlegek, körletek, intézetek működtetése.

Ezekben a részlegekben a rendszeres ellenőrzés miatt biztosabbak lehetünk abban, hogy nem fenyeget a börtön működőképességét is veszélyeztető belső kábítószer-kereskedelem.

- Lehetőséget kell nyújtani azoknak a fogvatartottaknak, akik segítséget, támogatást igényelnek a káros szenvedélyüktől való megszabaduláshoz, illetve védelmet kérnek a kábítószer-kereskedelem és fogyasztás csábítása ellen.

Mire nem alkalmas a dropprevenciós részleg?

- A részleg csak egyik eleme a börtönben folytatandó prevenciós tevékenységnek, nem helyettesíti azt.
- Az összes fogvatartottra kiterjedő prevenciós program azonban alkalmas lehet arra, hogy az érdeklődést felkeltse az elítéltekben, és motiválja őket arra, hogy kérjék felvételüket a részlegbe.

- A részleg létesítése nem jelenti annak az elvnek a feladását, hogy minden börtön teljesen kábítószermentes legyen. Az alapelv fenntartása mellett azonban, számot kell vetni azzal a ténnyel, hogy a törekvés nem valószínűsíthető meg maradéktalanul. Ebben az esetben pedig további feladataink vannak – ezek sorába illeszkedik a dropprevenciós részleg.
- A részleg nem helyettesítheti az egyes esetekben szükségessé váló kezelést, de a garantált kábítószermentesség önmagában is hozzájárulhat a gyógyuláshoz.

- A részlegbe helyezés nem jutalom vagy érdem kérdése, hanem az indikáción és az elítélt felelősségteljes döntésén alapul. Ebből a szempontból a klasszifikáció és az intézetben belüli differenciált bánásmód alkalmazásának egyik formája.

A részlegbe helyezhető fogvatartottak köre

- A Rendelet 76/A §-a nem határozza meg, hogy mely elítéltek helyezhetők a részlegbe. Az egyetlen feltétel az önkéntesség.

A 76/B § azonban további feltételt ír elő: – Nyilatkozat arról, hogy a kábítószermentesség érdekében aláveti magát

a rendszeres vizsgálatoknak és azokhoz vizsgálati anyagot (testvázladékot) szolgáltat.

- Igen fontos - és a belső differenciálás elve érvényesítésének is megfelel -, hogy a behelyezésről (mint egyéb esetekben is) a nevelő javaslatára a befogadási bizottság dönt.
- Az optimális állapot az lenne, ha az egyes intézetek létszámának minél nagyobb százaléka vállalná a részleg feltételeit. Ausztriában például, a hirtenbergi intézetben a beutaltak 60-70%-a az ott „Drogen Freie Zone” elnevezésű programnak volt részese. Magyarországon az ismert elhelyezési problémák miatt ennek nincs realitása, ezért indokolt volt a Rendeletben valamilyen kontrollt állítani, mely alkalmas arra, hogy szabályozza a létszámot. Ezért előírás a nevelői javaslat, és a befogadási bizottság döntése. Ezzel megakadályozható az is, hogy az elérhető kedvezmények érdekében ne a nem rászoruló, de az informális struktúrában előkelő helyet elfoglaló elítéltek kerüljenek a részlegbe.
- A személyi kör meghatározása során a következőkből célszerű kiindulni a kiválasztásnál:
 - Elsősorban azok az elítéltek, akiket kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmény miatt ítélték el;
 - A befogadás során, vagy a felkészítő részlegben a bevonulást megelőzően, kábítószer fogyasztásra utaló adatok merültek fel;
 - A börtönben kábítószer-kereskedelem vagy fogyasztás miatt felelősségre kellett vonni;
 - Akik még nem kerültek kapcsolatba a kábítószerrel, de hitelt érdemlő be-

számolójuk szerint folyamatos kísértésnek vannak kitéve.

- A prevenció részlegbe helyezés nem zárja ki azt, hogy az egyéb belső differenciálási lehetőségeket is kihasználják (EVSZ, átmeneti csoport).

A prevenció részleg elhelyezési problémái

- Alapvető kérdés, hogy a zsúfolt körülmények között, hogyan lehet egy újabb elkülönítési szempontnak megfelelni? Kérdés az is, hogy minden esetben indokolt-e a külön elhelyezés?
- A részleg működtetése szempontjából optimális lenne az átlagos elhelyezési körülményeknél némileg jobb feltételeket biztosító külön részleg létesíteni. Ha a jobb feltételek biztosítására nincs mód, nem okoz működési problémát az intézet átlagának megfelelő elhelyezés. Végül soron a részleg létesítése nem feltétlenül jár együtt további férőhely igénnyel.
- Lehetséges – és megvitatásra ajánlott – alternatíva, hogy a részlegbe helyezett elítélt addigi elhelyezése nem változik. Munkahelyének, iskolai elfoglaltságának, vagy más, az intézeti csoportalakítási szempontoknak megfelelő csoportban marad, de a külön programokban részt vesz, illetve a kötelező ellenőrzéseknek aláveti magát. Annak sincs akadálya ebben az esetben, hogy a kapcsolattartási kedvezményekkel (R. 76/B § /2/ bek.) élhessen.
- Könnyít az elhelyezési probléma megoldásán, elősegíti a külön rész-

leg kialakításának lehetőségét a Rendelet 40.§ (2) bekezdése, amely lehetővé teszi a végrehajtási fokozattól függetlenül a prevenció részlegben az együttes elhelyezést.

Az elítéltek motiválásának formái és mértéke

- Minden olyan program lehetősége, amely az elítélt önkéntességét, saját felelősségteljes döntését feltételezi, felveti azt a problémát, hogy a bv-nek az ösztönzés területén vannak-e feladatai és melyek azok. Egyértelműen leszögezhető, hogy a bv. intézetnek nem csak az adott programot kell felajánlania, hanem a programban való részvételre jelentkezésre, illetve a bennmaradásra is ösztönöznie kell az elítéltet. Az adott esetben a létszámkorlát miatt az ösztönzésnek elsősorban a már beutaltak motiválására kell koncentrálnia.
- A rendelkezésre álló motivációs formákat a Rendelet 76/B § (2) bekezdése meghatározza. A (3) bekezdésben írtak szerint fokozott figyelmet kell fordítani a foglalkoztatásra. Szintén ösztönzőként hathat a gyakoribb részvételi lehetőség biztosítása a programokon.
- Nagyon fontos, hogy az ösztönző tényezők csak csekély mértékben legyenek erősebbek, mint az átlag. A hangsúly az elítélt elhatározásán és azon a döntésen legyen, hogy drogmentesen kívánja büntetését letölteni. Ebben az esetben a beutalt személyiségéből és élethelyzetéből fakadó kognitív disszonancia redukációjából eredő motiváció hat a legerősebben. Lényeges módszertani kérdés, hogy

a kedvezmények elérése érdekében (saját sorsának javításáért) áldozatot hozzon. Az áldozat egyfelől a drognyújtotta kellemes következményekről való lemondást, másfelől az aktív cselekvésben való fokozott részvételt jelenti.

A prevenció részleg programja

- A kábítószerrel való kapcsolat akár kereskedésről, akár fogyasztásról van szó, minden esetben egy inadekvát és beszűkült életforma felé vezet. A program feladata tehát nem csak az anyaggal való kapcsolat blokkolása, hanem lehetőség teremtése az életforma váltásra.
- Tekintettel arra, hogy a börtönökben folyó nevelési, reintegrációs programok is az esély megteremtését, életforma váltásra felkészülést szolgálják, alapvetően a prevenció részleg programja elveiben nem eltérő. A foglalkoztatási, szabadidős, kulturális- és sportprogramok nem igényelnek speciális felkészültséget. A különbség elsősorban a gyakoriságban és a választhatóságban van.
- Speciális felkészültséget igényel azonban a drogprevencióra koncentrááló tevékenység. Célszerű, ha ezt erre szakosodott külső szervezetek munkatársaival oldják meg az intézetek. Természetesen a bv. intézet felkészült munkatársai is tarthatnak ezzel kapcsolatos előadásokat, foglalkozásokat. Ilyen például az intézetek rendelkezésére álló videó-sorozat.
- Egyelőre megoldatlan, de a bv. drogstratégiájában szerepel a kábítószer-

függők speciális kezelési rendszerének kiépítése. Mindenképpen indokolt azonban, hogy bármilyen kezelés a prevenció részleg bázisán valósuljon meg. A kezelés speciális formáinak alkalmazását arra felkészült külső szakemberekre kell bízni:

- egyéni- és csoportterápia,
- magatartásterápia,
- kognitív behavior technikák,
- 12 lépéses rendszer,
- terápiás közösség, stb.

Ezekben az esetekben a csoportot vezető személynek is rendelkeznie kell az adott kezelési formáról megfelelő mértékű ismeretekkel, mivel a részleg napi életét össze kell hangolni a kezelési program követelményeivel.

A kábítószer-mentesség ellenőrzése

- A prevenció részleg működésének fontos feltétele a kiszámíthatatlan időpontokban, de legalább heti rendszerességgel végzett kábítószer-mentesség ellenőrzésére szolgáló vizsgálat. Célszerű, ha az ellenőrzés időpontját és az ellenőrizendő személyt nem a vizsgálatot végző, hanem legalább osztályvezetői beosztású testületi tag jelöli ki. Törekedni kell arra, hogy a kontroll véletlenszerű legyen, kivételt képeznek azok az esetek, amikor fogyasztásra utaló gyanú merül fel.
- A vizeletminta vételét olyan körülmények között kell megoldani, amelyek az elítélt szeméremérzetét nem sértik, de nincs lehetőség a sajátán kívül más vizeletminta szolgáltatására. Ausztriában ezt ajtó nélküli, és körben tükrökkel felszerelt fülkében

oldják meg. Angliában egy hasonló részlegben a mi fogalmaink szerinti felügyelői iroda leválasztott, piszoárral ellátott részében oldották meg. Az anyagi- és építészeti körülmények függvényében a hazai börtönökben is alkalmazható mindkét megoldás. Számításba jöhet az a lehetőség is, hogy az egészségügyi körleten szervezzék meg a mintavételt.

- Fontos kérdés, hogy ki legyen az a személy, aki a mintavételt elvégzi. Alapvető feltétel, hogy az elítélttel azonos nemű legyen. Tekintettel arra, hogy a gyorstesztetek használata igen egyszerű, különösebb kiképzést nem igényel, ezért a körlet-főfelügyelőt célszerű kijelölni erre a feladatra. Róla alaposan feltételezhető, hogy megbízható, és kellő felelősségtudattal végzi ezt a feladatot.
- Minden mintavételt, illetve annak eredményét az elítélt jelenlétében dokumentálni kell, amelyet az elítélt is, aláírásával megerősít.
- Amennyiben a vizsgált minta pozitív, akkor első lépésként meg kell ismételni a vizsgálatot, az esetleges teszthiba kiszűrésére. Ezt követően az általános szabályok szerinti fegyelmi vagy – szükség szerint – büntetőeljárást kell kezdeményezni. A csoportból az elítélt csak akkor helyezhető ki, ha kétséget kizáróan bebizonyosodott a kábítószer-fogyasztás. A drogteszt csak szűrővizsgálatra alkalmas, az alapos gyanút megalapozhatja, de döntő bizonyítékként nem használható fel, – ezt csak toxikológus szakértői vélemény szolgáltathatja.

A Btk. a fogyasztást önmagában nem bünteti, de a 11/1996. (X. 15.) IM rendelet a büntetés-végrehajtási intézetekben fogvatartottak fegyelmi felelősségéről az 1. § (2) bekezdés h. pontja fegyelmi vétségként jelöli meg. Ebből következően a fegyelmi eljárást az általános szabályok szerint le kell folytatni, ennek eredményeként szükség szerint fegyelmi büntetésben kell részesíteni az elítéltet, és a részlegből ki kell helyezni.

Büntetőeljárás kezdeményezése akkor indokolt, ha az eljárás során olyan adatok merülnek fel, amelyeket a Btk. büntetni rendel.

A pozitív minta önmagában tehát nem alapozza meg a büntetőeljárás kezdeményezését.

- Mind az ellenőrzés, mind a költségek szempontjából lényeges, hogy milyen drogteszteket célszerű alkalmazni. A gyors tesztek széles választéka áll rendelkezésre. Egyszerűbb kezelni, de lényegesen drágábbak a többkomponensű tesztek. Hátrányuk viszont, hogy kevésbé megbízhatóak, és általában csak 5-6 féle anyag kimutatására alkalmasak.

Az egy-egy anyag kimutatására alkalmas tesztek olcsóbbak és megbízhatóbbak. Akár 2-3 féle is alkalmazható egyidejűleg. Ezeknél a gyors tesztekénél célszerű azokat választani, amely anyagok megjelenése a börtönben a legnagyobb valószínűséggel várható (ópiátok, heroin, amfetamin, THC). Természetesen fenn kell tar-

tani azt a lehetőséget, hogy a kábítószeres teljes spektrumát alkalmanként ellenőrizni tudjuk, de ez nem képezi a rendszeres és nagy mennyiségben elvégezhető szűrővizsgálatok részét.

A prevenció részleg létesítésének, illetve működtetésének becsült költségei

- A büntetés-végrehajtás egyelőre nem rendelkezik külön fedezettel a prevenció részlegek létesítésére. Az ezzel kapcsolatos igényt a GYISM felé jeleztük.
- A várható költségek nagy része a drogtesztek beszerzéséből és használatából áll.

Az egy főre jutó, egyévi költség mértéke 75 – 100. 000 Ft-ra becsülhető.

Intézetenként 30 fővel számolva (14 intézet) 31,5 mFt – 42 mFt a legolcsóbb, az egyparaméteres gyors tesztek alkalmazását feltételezve.

- Mindenképpen indokolt a fiataloknál a részleg létesítése. Ennek várható költsége 2003. év II. félévére intézetenként 10-10 főnél mintegy 1 mFt.
- További kiadást jelent a külső előadók, szervezetek díjazása, amely programonként nagyon eltérő, de az eddigi tapasztalatok szerint közös pályázatokból sok esetben fedezhető.

Garami Lajos